

УДК 745.5:688.721.2](477)

Дмитро Пожоджук

(с. Космач Косівського р-ну Івано-Франківської обл.)

БЕРЕГИНЯ УКРАЇНСЬКОГО РОДУ

У Михайла Вінтоняка на присілку Медвежому в Космачі народилося ще одне малютко. Це була п'ята дитинка в сім'ї з-поміж дванадцяти. На українських землях знищував усе живе Голодомор. 1933 рік косив українські села нещадно. А тут, на Гуцульщині, нуртувало українське життя. Хоча жили гуцули не в злиднях, проте тяжко працювали, щоб заробити на прожиття. Отож, і дитинка, яка народилася в Медвежому, мала шанси на виживання.

Дівчинку охрестили й назвали Гафійкою. Рятувало сім'ю те, що її мати Ганна була знаною в селі кравчиною, і кожен гуцул користувався її послугами. Одним шила портки та гачі, іншим – сорочки і в такий спосіб мала хоч якийсь зарібок. До кравецтва привчала змалечку дітей, і найкраще це навчилися робити донечка Гафійка та синочки Іван і Дмитро. А крім того, матуся навчила доньку гарно вишивати. У селі жити тоді було неспокойно – на її долю випало воєнне лихоліття. У село ввійшли мадярські війська, які воювали на боці Німеччини. А небагом з'явилися й німці. Хоча до того в Космачі вже встигли побувати «перші совіти», які накоїли немало лиха: гвалтували жінок, відбирали надбане майно в гуцулів. Українська повстанська армія рятувала всіх від завойовників. На початку 1945 року тут відбулася найбільша битва армії УПА з каральною дивізією чекістів генерала Дергачова, яку під Космачем ущент розбили українські повстанці. Вони не раз приходили до Гафійчиної мами, і вона перекваліфіковувалася шити з гуцульського одягу на уніформу для повстанців.

Батько Гафійки також був майстром «на всі руки». Він крутив петельки, шив упряж для коней і волів, для курних гуцульських хат мурував печі з глини, а згодом – із цегли та кераміки. А донька виростала як квіточка, по війні вже до неї й парубки почали залицятися, і в 1952 році на Медвежому відбулося ще одне гуцульське весілля: Гафійка Вінтоняк вінчалася з космацьким легінем Кирилом Чорняком, котрий повернувся з війни. Грали веселої

неперевершені космацькі музики, співала бервінкової космацька челядь, мчали на залубицях до церкви князь і княгиня, дружби і дружки, бояри і свахи, дзвонили дзвіночки на конях. То було 12 лютого, і цей день ще й досі з приємністю згадує героїня цієї оповіді. Нарешті, смута переросла в радість.

Почалися нові клопоти, треба було зводити своє гніздечко – будувати хатину, обживатися, вирощувати сад. Гафія Чорняк набула чималий досвід у кравецтві, почала працювати самостійно, приймала замовлення, намагалася догодити прискпливим старшим гуцулкам і невдовзі зажила чималої слави талановитої кравчині. Ця слава збереглася за нею й понині.

Очікувала молода газдиня народження дитинки, тішилася, що буде продовження роду. І народилася донечка, як писаночка. А слідом за нею до Гафії прийшла тяжка недуга – туберкульоз хребта. Молоду породіллю окутали гіпсом, і в такому панцирі вона перебувала цілий рік. Лежачи в лікарні, свою печаль Гафія переливала у вишивання й цим заробляла якусь копійчину. Дитину тим часом забрала бабуся Анна в Медвежий і там виховувала. Згодом цю опінію почав здійснювати чоловік Гафії Кирило.

Урешті-решт, здоров'я поліпшилося, і Гафія самовіддано зайнялася вихованням донечки, яку назвали Марічкою. До неї, як до славної в Космачі кравчині, квапилися гуцули шити традиційні космацькі сорочки, узорі на яких вигравали веселковими барвами. Гафія подовгу милувалася тими орнаментами, розпитувала жінок про їхні назви і старалася відшити кожен узор, аби мати їх усі в себе. Деякі узорі й сама вишивала то на сорочках, то на рушниках, а деякі просто збирала. Життя йшло своїм руслом, і ніби вже й почали забуватися біди. Донька Марічка виростала красунею, вийшла заміж за Петра Клапцуняка, Гафія передала їй усі секрети своєї майстерності.

У Космачі кажуть, що одна біда йде, а за собою сім веде. Це прислів'я стосувалося й родини Гафії Чорняк. У її доньки

народився первісток, проте лікарі поставили невтішний діагноз малюкові – «синдром Дауна». Гафія, яка колись пережила велике горе, взялася доглядати онука, якого охрестили й назвали Андрієм. Саме тоді Гафія Чорняк почала виготовляти ляльки, якими потішала німічного онука. Ляльок вона одягала в космацькі строї: були там і князь з княгинею, і дружби з друзками.

Минали роки, була надія, що в Марічки ще будуть діти, а тим часом і мама, і бабуся все своє тепло й любов віддавали Андрійкові. І Господь почув їх – у Марічки та Петра народилася доня. Охрестили Марічкою. Хата наповнилася дитячим щибетом і радістю. Гафія продовжувала свою кравецьку справу, вечорами перечитувала твори Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, вдмувалася в кожний рядок.

«Може, і я була б панею, – посміхається Гафія Чорняк з Космача. – Але на моє дитинство випала війна, і тоді було не до навчання, хоча в школі вчителька завжди клала мене в приклад. Тим паче, що зростала я в багатодітній сім'ї, і треба було заробляти гроші на прожиток, а не вчитися».

У Гафії виник цікавий задум – зібрані в Космачі вишиті узори розмістити в спеціальному альбомі-книзі й підписати назву кожного зразка. Почала мудрувати, як би мали виглядати сторінки книги, надумала: для того, щоб зробити один аркуш альбому, треба зробити дві сторінки з вишивкою, а між ними вставити тоненьку фанеру, щоб аркуші не перегиналися і не ламалися. На одну таку сторінку припасувала по 14 узорів, а під кожним узором повишивала його назви (наприклад: «сливові», «кучіреві», «лекичий», «кнігиньковий», «дубовий лист», «лумеровий», «пушкатий», «олені», «качурові» тощо). На обкладинці альбому свою світліну обрамила в космацькі узори й додала напис:

Колись жила тут гуцулка, що свій край
любила
І з любов'ю до гуцулів уна ці узори шила.
Колись будуть ці узори люди розглядати
І Гафію Чорнячку будуть споминати...

Цю книгу вона вишила ще в минулому столітті. Така книга й понині немає аналогів у світі.

Якось побачив цей альбом у Гафії Чорняк власник приватного музею Олексі Довбуша в Космачі Михайло Дідишин і запропонував, аби Гафія передала це надбання з вишивками до музею, щоб її могли бачити відвідувачі. Гафія люб'язно погодилася. Так альбом опинився в музеї. Уже й онучка заміж вийшла за парубка з Бойківщини Андрія Сунака. Уже й синочок у них Роман народився, а для Гафії – правнук. Уже й донька подалася на заробітки в Італію поміж чужі люди. Зажурилася Гафія, свою тугу знову почала виливати в узори, бо надії на повернення з музею своєї книжки вже не мала. Вирішила зібрати ще більше узорів, вишити ще кращу книжку.

А Космач готувався до Другого міжнародного фестивалю «Великдень у Космачі». Загостив до Космача і тодішній президент України Віктор Ющенко із сім'єю – познайомилися з Гафією Чорняк, залюбки оглядали її вишивки, ляльки, вишиту книгу. Любувалися, дивувалися, немов у казку потрапили. «Ця жінка вартує найвищої подяки за свою працю, найвищої нагороди, – сказав президент Віктор Ющенко. – В Україні я подібної книжки-альбому не бачив. Та й сама вишивальниця Гафія Чорняк, як БЕРЕГИНЯ УКРАЇНСЬКОГО РОДУ». Згодом Гафію Чорняк було нагороджено медаллю «За заслуги перед Прикарпаттям».

До Гафії Чорняк сьогодні їдуть люди з усього світу, аби помилуватися творчістю її рук. У 2010 році мисткиня завершила вишивати другий альбом із зібраними нею космацькими узорами. На обкладинці вишила такі віршовані рядки:

Ой, хрестики дрібнесенькі, я вас вишиваю,
Свою любов, своє серце у вас укладаю.
Ой, хрестики дрібнесенькі, дрібненькі,
дрібненькі,
Ой, я вас залишаю для України-неньки.
Ой, узори ви, узори, яскраві кольори.
Такі милі і любимі на всі наші гори.
Все життя я вишивала, збирала до купки.
Тепер хочу залишити на пам'ять для
внуків.
Щоби мене пам'ятали, Чорнячку Гафійку,
А на спомин та й про себе я залишу
книжку...

Ця книжка сьогодні дивує світ. Її оглядають туристи і мистецтвознавці, пись-

менники й художники з Києва і Дніпра, Нью-Йорка і Варшави, Торонто і Лондона, Парижа і Токіо... Окрім книги-альбому, Гафія Чорняк ще вишила чудові рушники з портретами Тараса Шевченка й Лесі Українки, з їхніми поетичними рядками. І багато космацьких узорів вишила на подушках, рушниках, сорочках. Справжнім шедевром її творчості можна вважати фелон для священика Василя Гунчака, складений з космацьких узорів, де домінуючим є «ключковий» узір.

Узори Космача ще на початку минулого століття видрукував у Львові книговидавець Іван Тиктор. Понад тридцять орнаментів, які відшила на шматках полотна космацька вишивальниця Ксенія Дедерчук, зібрав у Космачі в минулому столітті відомий художник Григорій Смольський. Ці узори зараз є власністю Львівського національного музею імені А. Шептицького. Вони видані окремою книжкою на кошти родини Смольських під назвою «Космацькі вуставки». Наприкінці минулого століття космацькими узорами зацікавилася відома дослідниця української вишивки Ірина Свйонтек. Вона багато разів відвідувала Гафію Чорняк, радилася з нею, дискутувала й видала два томи альбомів про космацьку вишивку, де замістила деякі узори, зібрані майстринею, та розповідь про неї і світлини вишивальниці. Усі узори не брала, бо вважає, що

настане той час, коли Україна на кошти держави видасть альбом вишивок, зібраних Гафією Чорняк з гуцульського села Космач.

У молоді роки Гафія Чорняк ходила в Космачі збирати «кнігинів» у весільні вінки, вона добре знає весь космацький весільний обряд і всі бервінкові пісні. Окрім того, багато років випікала колачі, струцні, весільні баранчики, вбирала їх дивоквітами, які сама виготовляла з гіблівків. А ще вона добра господиня, смачно готує. Усе життя турбується про родину. Гафія Чорняк повсюдно випромінює добро й тепло. Люди в селі її називають Гафійкою, незважаючи на її поважний вік.

Гафія Чорняк найбільше прагнула, аби побачила другий альбом зібраних у Космачі узорів її дочка Марія. І донька минулої весни повернулася із заробітків в Україну. Повернулася змарнілою, виснаженою, зболеною. Оглядала книжку-альбом, милувалася, тішилася мамою та її талантом, плакала. А небавом покинула Матусю, своїх діток і внука й відійшла від нас. Знесилена, згорьована Гафія Чорняк продовжує й далі творити красу і дарувати її людям. А як прийде в наші гори 2018 рік, то відзначатиме Гафія Чорняк своє 85-ліття. Життя триває. То ж з роси і води Вам, Берегине українського роду! На многії літа!